

Brev om Martsdagene 1848

til Redaktoren af historisk Tidsskrift

fra Orla Lehmann.

De har anmodet mig om nogle Oplysninger vedkommende Dannelsen af Martsministeriet, navnlig om Baron Carl Scheel-Plessens Forhold til samme og til dets første politiske Handling, Besvarelsen af de slesvig-holstenske Udsendinges Andragende. Idet jeg med Fornøielse skal meddele, hvad der derom er kommet til min Kundskab og bevaret i min Erindring, skal jeg slutte mine Bemærkninger til den i Tidsskriftets VI Binds 1ste Hefte optagne Beretning af afdøde Geheimeraad Bang.

Saavidt jeg kan kontrollere denne Beretning, er den korrekt. Navnlig er det rigtigt, at jeg krympede mig ved at sætte mit Navn under den besynderlige Erklæring, Bang om Morgenen den 22de Marts paa Professor Schouws Bopæl i den botaniske Have forelagde mig og flere af mine politiske Venner. Man vil finde det naturligt, at jeg havde stor Betænkelighed ved det foreløbige Triumvirat, som efter Ordlyden vel kun skulde indsættes til at besørge de løbende Regjeringsforretninger, men dog uundgaaelig vilde komme ind paa at underhandle med Oprørets Udsendinge, hvorfor denne Betænkelighed ikke kunde fjernes ved Bangs

Yttringer om, at Intet skulde blive afgjort uden vort Minde. Tvertimod kunde dette kun forøge det Mislige i, at Kongen skulde behøve nogle Privatmænds Billigelse til Valget af sine Raadgivere; thi her var ikke Tale om underhaanden at sikre sig visse Personers Understøttelse eller ialtfald deres Passivitet, men om et Aktstykke, der var bestemt til offentligt Brug. Jeg underskrev derfor kun, fordi det vilde have været uforsvarligt at bevirke nogen Adskillelse imellem Folkemeningens Ledere, hvilket under de daværende Forhold let kunde have medført et Brud af det Sammenhold i selve Folket, der var det af alt meest Fornødne. Derimod havde hverken jeg eller nogen af mine Venner mindste Tvivl om, at det var vor Pligt at følge Kongens Kald, som Bang snart derefter overbragte os, hvor uventet end denne Tingenes Vending var og hvor tungt et Ansvar det end lagde paa vore Skuldre.

Da vi henad Middagstiden (den 22de Marts) ankom paa Slottet, modtoges vi af Kammerherre Oxholm, der førte os enkeltviis ind til Grev Vilhelm Moltke, som havde paataget sig Dannelsen af et nyt Ministerium. Da han opfordrede mig til at indtræde i samme, spurgte jeg naturligviis om Programmet og om Sammensætningen. Det første Spørgsmaal besvarede han ved uden Forbehold at acceptere de af det store Borgermøde den 20de Marts tagne Beslutninger. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal, foreviste han mig en Liste, hvorpaa der fandtes opført: Grev Moltke som Finantsminister og Marineminister ad interim, Bardenfleth Justitsminister, Oxholm Udenrigsminister, Monrad Kultusminister, Knuth Præsident i Rentekammeret, Hvidt og jeg Ministere uden Portefeuille.

Da Tscherning var kaldet op til Slottet tilligemed os Andre, lagde jeg ingen Vægt paa, at han endnu ikke var

opført som Krigsminister, og jeg nøiedes derfor med at bemærke, at hans Optagelse naturligviis var Betingelse for min Indtræden. Det var ialtfald ikke Moltke, fra hvem der i saa Henseende vilde komme Vanskelighed; men naar man erindrer, i hvilken Grad ifølge det System, hvori Kongen var opdragen, Militairetaten hos os, som andetsteds, betragtedes som Fyrsternes og deres Omgivelsers særlige Domæne, vil man forstaae, at Tschernings Udnævnelse maatte koste ham størst Selvfornægtelse, især da man for samme ikke kunde paaberaabe sig noget almindeligt Ønske hos selve Armeen. Imidlertid bragte Moltke efter nogle Forhandlinger Kongens Samtykke ikke blot til hans Udnævnelse, men ogsaa til det af ham stillede Vilkaar, at hans Indstillinger skulde tages tilfølgende, saalænge Kongen ikke fandt Anledning til at afskedige ham — ja endog til det af ham udtrykkelig tagne Forbehold, naarsomhelst at kunne afskedige Prinds Ferdinand fra Generalkommandoen for Øerne, hvilket han fastholdt, ikke fordi han agtede at gjøre nogen Forandring i denne dengang lidet vigtige Post, men fordi han vilde have et tydeligt Beviis paa, at Systemsforandringen var bleven forstaaet og vilde blive respekteret i sit hele Omfang.

Da jeg naturligviis ikke vilde gjøre flere Vanskeligheder, end høist nødvendigt, gjorde jeg ingen Bemærkning om, at Clausen savnedes paa Listen. Da Hvidt senere vildé paatale dette, sagde jeg til ham, at vore fælles Anskuelser allerede vare tilstrækkeligen repræsenterede i Ministeriet, men at vi naturligviis hurtig vilde være opslidte, og at det da var godt at have Clausen «i Behold». Hermed beroligede ogsaa Hvidt sig, og Tiden viste, at vi havde havt Ret.

At Moltke ikke i mange Dage vilde kunne vedblive at staae som Marineminister, var saa indlysende, at jeg ikke

fandt Anledning til at foregribe, hvad Fremtiden utvivlsomt vilde bringe. Det er bekjendt, at Marinens Initiativ snart tilførte Ministeriet den rette Mand i Zahrtmann, som i loyal Samarbeiden med Krigsministeren med stor Dygtighed udførte sin Gjerning.

Som man har seet, fandtes heller ikke Bluhmes Navn paa Listen, og det er mig ubekjendt, om han har været kaldet, eller, som det fortæltes, tilfældigen var kommen tilstede. Men hvis min Mening dengang var bleven æsket, vilde jeg — efterat Programmet var fastslaaet og dets Gjennemførelse sikkert ved en tilstrækkelig, af Folkeningen støttet Repræsentation i Regjeringen — have betragtet det som heldigt, at et saa betydningsfuldt Medlem af det gamle Regjeringspersonale tiltraadte samme. Hvad de daværende Forhold krævede, var et Koalitionsministerium, som kunde betegne og bevirke Overgangen fra det Gamle til det Nye, og det var netop Martsministeriets Styrke, at det ikke var et kompakt og eensartet Ministerium, men ligesom en foreløbig lille Rigsdag, hvori hele Folket kunde finde et Udtryk og en Borgen for sine forskjellige berettigede Meninger. For Sammenhold og Enhed vilde nok Begivenhederne sørge — ialtfald indtil videre. Derfor var dette Ministerium, som Bærer af og Sindbillede paa Folkets Endrægtighed, stærkt, indtil den virkelige Folkerepræsentation var kommen sammen; derfor var dets Mission tilende, da dette skete.

Medens jeg saaledes ingen Bemærkning gjorde med Hensyn til Listens Ufuldstændighed — ene med Undtagelse af det lidet nødvendige Forbehold om Tscherning — ansaae jeg det for Pligt, strax at gjøre bestemt Indsigelse imod, at Oxholm skulde være det nye Systems Udtryk og Forsvar ligeoverfor Udlandet. Efterat have hørt mine kort

antydede Grunde, gik Moltke ind til Kongen, og vendte snart derefter tilbage med det Tilbud til mig, selv at overtage Udenrigsministeriet. Jeg kunde naturligviis ikke undslaae mig for — som det hedder — «at tage Konsekvenserne» af hvad jeg havde gjort; men medens Grev Moltke forhandlede med de andre tilkaldte Herrer, havde jeg Tid til at overveie Sagen, og Resultatet deraf blev, at jeg foreslog ham at overdrage Udenrigsministeriet til Grev Kauth, som i det Øieblik var paa Veien fra Sorø til Kjøbenhavn. Af let forklarlige, baade politiske og personlige Grunde, modtog Moltke dette Tilbud med stor Tilfredsstillelse, og da han ikke vilde samtykke i, at jeg traadte heelt tilbage, skjøndt jeg forestillede ham, at jeg maaskee kunde gjøre mere Nytte udenfor, end i Regjeringen, blev jeg saaledes Minister uden Portefeuille.

Efterat saaledes det Fornødne var bragt i Rigtighed, stededes vi enkeltviis til Audiens hos Kongen, hvis rolige og miide Holdning kun kunde gjøre det gunstigste Indtryk. I det sidste Øieblik, forinden Ministeriet skulde konstitueres, gjorde Prinds Ferdinand ham et kort Besøg, men fjernede sig fra Statsraadets Værelse, da man gjorde ham opmærksom paa, at han indtog en for høi Stilling i Staten, til at han kunde være ansvarlig. Derpaa traadte Kongen ind, holdt en kort Tiltale, hvori han erklærede, at han hermed udnævnte os til sit ansvarlige Ministerium, under Forsæde af Grev Moltke som Statsraadets Præsident. Han betragtede fra nu af sig selv som konstitutionel Konge, og agtede derfor kun at møde i Statsraadet, naar han dertil indbødes af dets Præsident. Efterat have afleveret det fra Prindsen af Augustenborg modtagne Brev, hvorefter Oprøret maatte betragtes som allerede udbrudt, trak Kongen sig tilbage.

Ved denne Akt vare tilstede Moltke, Bardenfleth, Tscherning, Monrad, Hvidt og jeg (Knuth ankom først samme Dags Aften), samt desuden Bluhme og Baron Carl Plessen. Hvilke Forhandlinger, der ere gaaede forud mellem denne Sidste og Grev Moltke, veed jeg ikke, da af let forklarlige Grunde ingen af os Andre følte Kald til at blande sig i det vanskelige Spørgsmaal, hvorledes Kongen skulde forhjælpes til en Minister for sine Hertugdømmer. Der kan imidlertid ingen Tvivl være om, at Moltke har meddeelt ham, paa hvilket Grundlag hans Ministerium skulde dannes, og at en saa skarpsindig Mand som Plessen, ogsaa uden saadan Tilkjendegivelse, maa have vidst dette. Faktum er det ialtfald, at han modtog sin Udnævnelse til Medlem af Martsministeriet paa samme Tid og paa samme Maade som vi Andre, og at han derefter indtog sin Plads og deeltog i Forhandlingerne, uden at fremsætte nogen Reservation eller opstille nogen Betingelse. Ja, han var endog den af Martsministrene, som tidligst traadte i Virksomhed, idet han som Minister for Hertugdømmerne fremstillede den derfra komne Deputation for Kongen, og foreslog denne det foreløbige Svar, som blev givet dem. Vel fremkom der under Forhandlingerne Yttringer fra Plessen, som antydede den Mulighed, at hans Forbliven ikke vilde blive af lang Varighed. Jeg mindes saaledes, at da Monrad efter Aftale med Hvidt, Tscherning og mig foreslog, at Ministrene som saadanne ikke skulde have nogen Rang, forbeholdt Plessen sig, hvis han forblev i Ministeriet, at erholde den Rang, som hidtil havde været tillagt Præsidenten i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, — hvilket vel hentyder til den — forøvrigt for alle ansvarlige Ministre fælles Eventualitet, at de kunne komme i den Nødvendighed at indgive deres Dimission, men dog ogsaa forud-

sætter en vis Fortrolighed med Tanken om den modsatte Mulighed. Ialtfald betragtede og gererede han sig som Minister, og da der i Statsraadets andet Møde blev anket over, at han uden dettes Vidende havde tilraadet Kongen strax at bevilge Begjæringen om Scheels (Scheles) Afskedigelse, gjorde han med stor Styrke gjældende, at dette hørte til hans Ministeriums Ressort, og at han maatte hævde den Myndighed, der var Betingelse for det dermed forbundne Ansvar. Jeg anfører disse Smaatræk, fordi de formeentlig betegne, hvorledes Plessen selv opfattede sin Stilling i Ministeriet.

Uagtet Plessen havde modtaget Udnævnelsen til Minister*) med Kundskab til Ministeriets Program og uden at opstille nogen særlig Betingelse, var det dog naturligviis hans Ret — efter hans særlige Stilling kan man gjerne sige hans Pligt — at bestræbe sig for at bevirke en Forandring i samme. Dette skete da ogsaa under den første orienterende Forhandling, som fandt Sted strax efter Ministeriets Konstituering. Nogle af hans Udtalelser vare aabenbar kun fremførte for Formens Skyld — saasom, at man kunde indrømme en fælles slesvig-holstensk Forfatning, uden at deraf med Nødvendighed fulgte Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund, eller at Kongen for denne ene Gang og uden Følge for Fremtiden kunde indrømme Sammenkaldelsen af de holstenske og slesvigske Stænder til een Forsamling for at vedtage en Valglov, og at det da kunde overlades til den derefter valgte slesvigske Forsamling at afgjøre, om Slesvig skulde slutte sig til Holsten. Han lod

*) At der ikke udstædtes nogen Bestalling for ham, hidrorer fra, at han alt var udtraadt d. 24de Marts, da Bestallingerne til os Andre udfærdigedes i den sædvanlige Form gennem det kongel. danske Kancelli.

derfor ogsaa disse Antydninger falde, da Grev Moltke med Klarhed og Styrke udviklede Nødvendigheden af at lade Holsten med fuld Frihed deeltage i den Udvikling, hvori Tydskland nu befandt sig, og den deraf følgende Nødvendighed af at ophæve dets hidtilværende Forbindelse med Slesvig. En alvorligere Karakter fik Forhandlingen først, da der saa blev Tale om Slesvigs Selvstændighed, og atter her var det især Moltke, som hævdede, at den europæiske Statsret ikke kjendte noget slesvigsk Rige, og at det var umuligt for Kongen og Folket frivillig at opgive Danmarks Ret. I denne Forhandling deeltog alle Ministre, og det erkjendtes, at baade de fra Fortiden arvede Forhold og Europas hele nuværende Tilstand gjorde det nødvendigt at give Slesvigs provindielle Selvstændighed en saa viid Udstrækning, som Opretholdelsen af dets statsretlige Eenhed med Kongeriget tillod. Her var altsaa et elastisk Forhold, hvorom Underhandlingerne maatte dreie sig, hvis det overhovedet endnu var muligt at komme ind paa Underhandlinger.

Da jeg var personlig bekjendt med Deputationens tvende betydeligste Mænd, de forhenværende «Nyholstenerne» Ohlshausen og Clausen, og tillige med den Familie, i hvis Huus de havde fundet en gjæstfri og tryk Modtagelse, havde jeg flere Samtaler med dem. Da de ved deres Ankomst havde erfaret, hvilken Forandring der var foregaaet i Kjøbenhavn, havde de strax indseet, at her ikke var Noget for dem at udrette, og ligefuldt at skulle spille Komedien til Ende, faldt dem saa meget haardere, som en af Grundene til deres Afsendelse rimeligviis var den, at skaffe Demokraternes tvende kløgtige og energiske Førere af Veien i det afgjørende Øieblik, da Beseler og Reventlow-Preetz skulde bemægtige sig Regjeringen. Hvis Tin-

gene ikke alt vare komne saa vidt, at al Underhandling i Grunden var unyttig, vilde vor, og navnlig min, Stilling ligeoverfor disse tvende Underhandlere have været gunstig; thi det var vort fælles Program fra en tidligere Tid, som nu havde seiret i Kjøbenhavn, og den uforbeholdne Anerkjendelse og uhindrede Udvikling af Holstens Tydskhed og den lovlige Gjennemførelse af fuld demokratisk Frihed vilde selv uden Slesvig have været et fristende Tilbud for Holstenerne, med Undtagelse af Ridderskabet og Augustenborgerne og disses svorne Tilhæng. Men desværre var den Tid, da der maaskee kunde være opnaaet en Overenskomst paa dette Grundlag, gaaet ubenyttet hen, og det var nu ikke en Basis for Underhandling, men et Ultimatum, Deputationen overbragte.

Imidlertid skulde Deputationen have et Svar paa dets Andragende, som forresten kun bestod i de punktvise opstillede Fordringer. Efterat disse den 23de Marts vare oplæste for Kongen og skriftlig overleverede til Plessen, forelagde denne dem i det derefter afholdte Statsraad. Her gjentog sig nu Diskussionen fra den foregaaende Dag, i hvilken nu ogsaa Grev Knuth deeltog, og endte med en kort og klar Resume af Grev Moltke, som ganske stemmer overeens med det Dagen derefter afgivne Svar; hvorhos han fremhævede, at Svaret ikke blot burde være negativt, men aabent indrømme, hvad der kunde indrømmes, og bestemt afslaae, hvad Regjeringen ikke kunde gaae ind paa. Formiddagsmødet endte med, at Plessen paatog sig at afatte Udkastet til et Svar, hvorom han erklærede at ville raadføre sig med den Deputerede i Generaltoldkamret, Etatsraad Frække, som han havde udseet til som Præsident i den slesvig-holstenske Regjering paa Gottorp at lede de videre Forhandlinger, og med den Deputerede i det slesvig-

holsten-lauenborgske Kancelli, Etatsraad Warnstedt, men ikke med Deputationen eller noget af dens Medlemmer. Det var visselig ikke heldigt, at det var ham, som skulde være Ministeriets Ordfører ved denne dets første Fremtræden, og saaledes indvie den nye Politik, som for Fremtiden skulde lede Danmarks Skjæbne; men da her var Spørgsmaal om Svaret paa et Andragende, som vel i Virkeligheden var en Krigserklæring fra Hertugdømmerne til Kongeriget, men i Formen dog fremtraadte som et Andragende til Kongen fra dennes tyske Undersaatter, var det en uundgaaelig Følge af den hele Situation, at det var Ministeren for Hertugdømmerne, som her maatte fremtræde som Regjeringens Organ.

I det samme Dags Aften afholdte Statsraadsmøde oplæste da Plessen sit Udkast. Da flere af de andre Ministre vare stærkt medtagne, dels af foregaaende Nattevaagen, dels af en overvældende Mængde af vigtige Forretninger, var det især mig, hvem denne uhyggelige Forhandling tilfaldt, der krævede stor Aarvaagenhed ligeoverfor Udkastets Udeladelser og Tvetydigheder, og stor Forsigtighed, for at ikke det løse Baand, som knyttede Plessen til Ministeriet og saaledes — ialtfald foreløbigen — forskaffede Kongen en Minister for Hertugdømmerne, skulde briste. Desuagtet er det mig ikke muligt om dette Aktstykke, som ikke kom ud af Plessens Haand, at sige Andet, end at det i Formen var holdt i en forskruet Kancellistil, der kun lidet svarede til Tidens hele Aand og Tone, og at det, efterat nogle Forandringer og Tilsætninger med stort Besvær vare bragte ind i samme, stemmede overeens med hvad der var blevet vedtaget af Ministeriet, om det end var et kummerligt og forpiint Udtryk for samme. Derimod tør jeg med den største Bestemthed paastaa, at deri ikke indførtes noget,

hvorimod Plessen gjorde Indsigelse, og at der fra hans Side ikke fremkom den mindste Antydning af, at han under disse Omstændigheder ikke længere kunde paatage sig det Ansvar, paa hvilket han var gaaet ind. Han havde i sin Koncept egenhændigen indført de Rettelser og Tilføielser, hvorom vi vare blevne enige, og vi skiltes ad ud paa Natten, om end lidet opbyggede af hinanden, dog uden at der fra nogen Side var faldet noget ubehageligt, end-sige heftigt Ord, og med den udtrykkelige Aftale, at han næste Dag, da Deputationen skulde modtage Kongens Svar, vilde medbringe dette i en dertil skikket Form.

Da jeg den næste Formiddag til den berammede Tid indfandt mig paa Stottet, var Deputationen alt tilstede, og jeg vexlede i Forbigaaende nogle ligegyldige Ord med Ohlshausen. Grev Moltke meddelte os da, at han af Baron Plessen havde modtaget Underretning om, at han maatte træde tilbage fra det af ham foreløbigen overtagne Hverv; men med Plessen var ogsaa det Aftenen forinden af Statsraadet vedtagne Svar forsvundet. Medens vi ventede derpaa, saae vi Slotspladsen mere og mere fyldes af Mennesker, som vistnok forholdt sig fuldkommen rolige, men blandt hvilke de senest ankomne Efterretninger, navnlig om de af Ohlshausen mod hele det danske Folk offentlig udslyngede Forhaanelser, havde fremkaldt en meget opirret Stemning. For at faae fat paa Svaret, blev der sendt Bud efter Plessen til Kancellibygningen og flere Steder i Byen, men uden at han fandtes, og da man troede at vide, hvilken Skriver der pleiede at benyttes til vigtigere Afskrifter, blev ogsaa han eftersøgt, men forgjæves. Medens Tiden saaledes drog ud, voxede Bevægelsen i Kjøbenhavn, og det besluttedes derfor at opgive Deputationens personlige Fremstilling for Kongen, og derimod i al Stillehed at føre den til Gammel-

holm og derfra i Baad gennem Havnen ud paa Dampskibet Hekla, som laae paa Rheden, klart til at afgaae til Kiel.

Det var under disse Omstændigheder at jeg blev opfordret til at gjøre et nyt Udkast til et Svar. Jeg gik da ind i et Sideværelse, hvor der fandtes Skrivematerialier, og fremkom meget snart derefter med en Konzept, som fandt saa udeelt Bifald, at Moltke strax tog den ind til Kongen, og bragte den tilbage med dennes Samtykke. Jeg gav mig da til selv at reenskrive Svaret, saa godt jeg kunde, hvorved jeg foretog nogle smaa, reent stilistiske Rettelser. Med den underskrevne Reenskrift begav jeg mig over Gammelholm til Baads ud paa Hekla, hvor Deputationens Medlemmer vare tilstede. Jeg oplæste Svaret for dem og overrakte samme med et Par af Situationen dikterede Afskedssord.

Jeg beklager, at Plessens Udkast rimeligviis aldrig vil komme tilstede; men da jeg endnu er i Besiddelse af min Konzept, meddeles den herved.

A n t w o r t

Sr. M. des Königs an die schleswigholsteinische Deputation.

Auf Ihre Anträge haben Wir Ihnen zu eröffnen:

dasz Wir gesonnen sind Unserm Herzogthum Holstein, als einem selbständigen deutschen Bundesstaate, eine auf der Grundlage eines ausgedehnten Wahlrechts gebaute, in Wahrheit freie Verfassung zu gewähren, worin namentlich auch Volksbewaffnung, Pressfreiheit und Vereinsrecht ihre Geltung finden werden;

dasz als Folge dessen Unser Herzogthum Holstein neben einer eignen Regierung und Militairverfassung auch getrennte Finanzen erhalten wird, sobald die gegenseitige Auseinandersetzung neben den andern Bedingungen einer Union mit Dänemark und Schleswig festgestellt sind;

dasz Wir Uns daneben den Bestrebungen für Errichtung

eines kräftigen und volksthümlichen deutschen Parlaments offen anschliessen werden;

dasz Wir Unser Herzogthum Schleswig dem deutschen Bunde einzuverleiben, weder das Recht, noch die Macht, noch den Willen haben; dagegen die unzertrennliche Verbindung Schleswigs mit Dänemark durch eine gemeinsame freie Verfassung kräftigen —

daneben aber Schleswigs Selbständigkeit durch ausgedehnte provinzielle Institutionen, namentlich einen eigenen Landtag und besondere Verwaltung kräftig schirmen wollen.

Zugleich wollen Wir Ihnen bedeuten:

dasz es Unser ernster Wunsch ist, in aufrichtigem Einverständnis mit Unsern lieben und getreuen Unterthanen, Frieden und Freiheit in Unsern Landen zu gründen,

dasz wir es daneben als die heiligste Pflicht des legitimen Fürsten erkennen, die Herrschaft des Gesetzes und die Aufrechterhaltung des Landesfriedens mit aller Macht zu schützen.

Gegeben auf Unserm Schlosse Christiansborg den 24sten März 1848.

Frederik R.

W. Moltke
Conseilspräsident.

Skjøndt dette Aktstykke bærer umiskjendelige Mærker af det stærke Tryk, hvorunder det blev til, troer jeg dog det maa betragtes som et Held, at Baron Plessen forskaaede det danske Folk for den Piinagtighed at skulle gjætte sig til det Maal, hvortil dets Regjering skulde føre det, ud af hans Kancelli-Hieroglypher. Men om end selve Affattelsen kun var et Øiebliks Værk, saa var dog Indholdet Resultatet af mange foregaaende Aars Forhandlinger, saaledes som de fyndigt vare udtalte i Beslutningerne af 20. Marts, og af grundige Overveielser i Statsraadet, saaledes som de kort og klart vare resumerede af dettes Præsident.

At heller ikke Tonen var forfeilet, derfor borger den Eenstemmighed, hvormed det af saa ulige Elementer sammensatte Statsraad øjeblikkelig vedtog Svaret, og hvormed senere hele Folket sluttede sig sammen. Diplomatiske Omsvøb og Tvetydigheder, under hvis Følger Danmark nu vaandede sig, svarede hverken til hin stærkt bevægede Tids hele Tænkesæt, eller til vore egne Anliggenders daværende Stilling. Slesvigholstenernes Andragende vare deres Ultimatum, som skulde besvares med et dansk Ultimatum; men i det Øieblik, da man drager Sværdet, opgiver man ethvert Forsøg paa at overbevise eller at røre. At Oprøret alt var udbrudt, vidste vi vel ikke, og endnu mindre, at Preussen forud havde lovet det sin Understøttelse; men Ingen tvivlede om, at det var uundgaaeligt. Det gjaldt derfor om, at konstatere for Efterverdenen og for Europa, hvad der kunde være opnaaet paa lovlig og fredelig Maade, og at dette navnlig indbefattede alt, hvad den tyske Revolution med mindste Skin af Ret kunde fordre for Tyskland. Men fremfor alt gjaldt det at reise det Banner, om hvilket det danske Folk kunde samle sig til den forestaaende Kamp, og ligesom Martsministeriet i sin første høitidelige Udtalelse til den grundlovgivende Rigsforsamling henviste til dette Svar som sit Program, saaledes er det for den deri udtalte Politik, at det danske Folk har ført en treaarig Krig.

Den 15de Marts 1868.